

VRTEC.

Časopis s podobami za slovensko mladino.

Štev. 7.

V Ljubljani, 1. julija 1895.

Leto XXV.

Jablani.

Jolna cvetja si še davi
Stala, jablan, sredi brega —
Obletela zdaj tuguješ,
Ko večer na zemljo lega.

Umem, jablan, boli twoje,
Zroč cvetóve po ledini —
Neizprósen pač ukáz je:
Kar rodi se, brž promíni!

Toda tó naj te ne žali —
Veje široma razdeni:
Odleteti cvetje mora,
Da smehlja se plod jeseni.

Tisto bila bi nesreča,
Če rodila bi le cvetje,
Če neplodno bi ti prešlo
Mladoletje in poletje.

Jos. Volc.

V tujini.

Daleč tja za gôre sili
Vedno pogled mi solzan,
Srce k materi premili
Hrepeni mi dan na dan.

Ko po logu, ko po trati
Leže tajno sivi mrak,
Materi v naročji zlati
Sèn ponese me sladak.

„Matil“ vsklik se mi izvije,
Plašno gleda mi okó,
Noč temotna zemljo krije, —
In solzé me zalijó!

Gregor Gornik.

Pri Lovčevih.

(Piše Ivan Rekar.)

(Konec.)

IV.

 vonilo je mrlju. Domača družina, zbrana okoli mize pod staro tepko, je že povečerjala, ko so se začuli ubrani glasovi zvonov, znaneči smrt zemljana. Sivolasi oče je začel moliti. Tudi jaz sem sklenil roke k molitvi, a v srcu, v srcu mi je bilo tesno kakor še nikoli. Ko sem čul besede: »Molimo še za Lovčevega Matijčka«, utrnila se mi je solza, zaihtel sem. Kaj pa tudi ne bi? Saj mi je vzela neizprosna smrt najljubšega prijatelja — Matijčka.

Kako je vendar to prišlo?

I, kako; neki od onega časa, ko je padel v vodo, je vedno bolehal in pokašljeval. Izkušeni ljudje so majali z glavami, češ, ta ne bo dolgo trave tlačil. Prav so sodili, a jaz jim nisem verjel, zakaj še misliti si nisem upal, da bi Matijček umrl. In vendar ga je vzelo!

Obiskal sem ga skoro slednji dan. Kako me je bil pa tudi vesel!

V duhu vidim bledi obraz, upadla lica in rosne oči, da, cela njegova postava mi plava pred očmi.

»Si vendar prišel! Že sem mislil, da te ne bo«, to so bile njegove besede, katere je vsakikrat ponovil, kadar sem ga obiskal. Takoj sva šla v hladno senco pod oreh. Ker je bil slab, moral sem ga jaz peljati, da ne bi omahnil.

»Oj, le pusti me, saj v nogah sem še zmiraj trden, da prav z lahka stopam.« In revež je res spustil mojo roko, da bi sam prestopal, ali toliko, da ni padel.

Ko sva ležala v mehki travi pod orehom, pogledal me je tako proseče in tako milo, da sem takoj ugani, da bi mi rad kaj povedal, ali me pa povprašal o čem.

»Le povej mi le, kar misliš.«

Sirotek se pritisne k meni in mi na pol šepetaje pové: »Ti, veš, jaz bom umrl.« Oj, kako tožen glas je bil to!

Tudi meni se je dozdevalo, da bo kaj tacega, ali nisem mu hotel jemati upanja, da ozdravi.

»Tiko bodi, tiko, še nekaterikrat bova pasla skupaj, jaz Čado, ti pa Dimko. Nič se ne boj.«

»Saj se nič ne bojim umreti, zakaj videl bom lepe reči, nebesa, kjer so angeljci in svetniki, in moj patron sv. Matija je tudi tam. Oj, lepo mora biti tam gori, lepo!«

»Seveda je, pa še kako. Tam se ti bo zdelo sto let le jedna pičla ura, tako je prijetno, saj so nam pravili gospod kapelan.«

Matijček me je zvesto poslušal, oči so mu žarele veselja, a v obraz je ostal bled, bled ko vosek.

»Rad bi šel tja gori, če bi šli z menoj oče in mati; oh, vse, vse bi moral o tja iti, kamor jaz, veš, tudi ti, Ivanek.« Govoril bi bil še dalje, ali hud kašelj mu ustavi besedo.

Tako so minevali dnevi, tedni in meseci, ne da bi se bilo obrnilo na boljše.

Gospod kapelan so ga večkrat obiskali in mu vselej kaj lepega povedali v tolažbo. A pripravili so mu še veče veselje. Kaj menite, kaj? Smel je prejeti sv. obhajilo.

Dosti ljudij se je zbral, ko so prinesli duhovnik Najsvetejše k Lovčevim. Po opravljeni spovedi so gospod lepe besede polagali v srce bolnikovo, kakor tudi vsem pričajočim. Ljudje so bili ginjeni do solz, ko so gospod kapelan utihnili in dali bolniku zadnjo popotnico — Telo Gospodovo. Matijček je bil ves zamaknjen, njegovo oko je bilo uprto le na sveto razpelo, a v suhi ročici je prebiral jagode na molku. Po končani slavnosti, kajti to je bila res slavnost za Lovčeve hišo, poslovil se je presrčno od vseh tovarišev, ki so ga prišli obiskat ob tej priliki, vsacemu je stisnil roko in ga prosil, naj mu ne zameri, če ga je kedaj razžalil. Ko se je ljudstvo razšlo, je zaplakal in jokal, da ga ni bilo utešiti.

Zadnji dan sem bil še pri njem. Danes že ni mogel več iz postelje, noge so mu zatekle. Okrog svojega ležišča je imel obešenih vse polno svetih podob, v roki je pa vedno držal molek. — Zdravil, kar mu jih je bil zapisal zdravnik, ni več vžival.

»No, Matijček, kako se kaj počutiš? Je kaj bolje?« ga nagovorim.

»Danes mi je precej odleglo, samo noge so mi težke. Če bi šlo tako naprej, bi še sčasoma ozdravel, ali mar ne?«

Revež, ni si mogel izbiti iz glave, da je nemogoče zdravje nazaj dobiti. Kakor vsacemu bolniku, tako se je tudi njemu vsiljevala vabljiva misel: »Mogoče, da pa vendar ozdravim.«

»Če bi se ne videla več z Bravčevim Jožkom in z drugimi tovariši, povej jim, naj bodo bolj pridni. Glej, če bi ne bil šel v vodo, morda bi bil zdrav.«

»Le molči, saj gotovo še ozdraviš. Danes, praviš, ti je nekoliko bolje, jutri zopet nekaj in tako naprej, pričnem ga tolažiti, kajti tudi meni se je rodila misel, da Matijček morda le ozdravi.«

»Veš, če bi ozdravel, jaz bi bil bolj priden. V šoli bi pazil na vsako besedo, stariše bi še raji ubogal; ves bi bil drugi.«

Mati, ki je slišala te besede sinčkove, pokrila si je obraz s predpasnikom in pretakala solze.

Tudi oče je prišel pogledat večkrat k svojemu ljubemu Matijčku, povprašajoč, česa želi. A dolgo ni ostajal v sobi, srce mu ni dalo miru.

Predno sem odšel domov, moral sem ga poljubiti in jokaje sva se ločila — za vselej.

Proti večeru je že naznanjal vaški zvon, da ni več — Matijčka.

Pogreba ne bom opisoval, le toliko povem še, da mi je bilo hudo, neznano hudo za njim — za najljubšim prijateljem.

* * *

Tebi pa, mili moj prerano umrli drug, ki se veseliš v rajskeh nebesih, ki vživaš srečo, kakoršne nima ta solzna dolina, tebi postavim te skromne vrstice kot spominek nekdanjega prijateljstva.

Povesti iz avstrijske zgodovine.

(Piše Al. Stroj.)

VI.

Ernst Železni.

Epričetkom petnajstega stoletja so prišle hude nadloge nad Štajersko, Koroško in Kranjsko. Tedaj so začeli našo domovino napadati divji Turki.

Dvesto let so sejali pomladni naši očetje v strahu, da pride jeseni kruti sovrag in jim pokonča pridelke. Vsak dan so se tedaj bali starčki in žene, da jih pride mučit in trpinčit divji Turek; vsak trenutek so trepetali pred neusmiljenim sovražnikom mladeniči in deklice v strahu, da jih odpelje v turško sužnjost, iz katere ni bilo rešitve.

Ko so se pričeli oni žalostni časi, vladal je na Štajarskem, Koroškem in Kranjskem Habsburžan Ernst Železni. Kot skrben oče svojih podložnikov si je prizadeval braniti jih zlasti zoper napade krvoločnih Turkov. Pa to je bila težka naloga! Turki so se prikazali sedaj tu, sedaj tam ob meji, plenili in požigali; potem pa so zopet hitro odšli, kakor so prišli. Poteptano polje, požgana mesta in sela so kazala pot, kjer so hodili Turki. Tako so tudi l. 1418. planili na slovensko štajersko zemljo. Najprej so se hoteli polastiti Radgone. Mesto sicer ni bilo posebno dobro utrjeno, a vendar si ga Turki niso mogli osvojiti. Možje, mladeniči, žene in celo otroci so šli na ozidje in se branili s pušicami, kamenjem in vrelim kropom proti sovražniku. Osramočeni se morajo Turki umakniti. Silno so bili radi tega razkačeni; razkropé se po mestni okolici in pričnó strahovito pokončevati vse, karkoli dosežejo.

Nesrečnim Radgoncem in okoličanom pridejo na pomoč Hrvatje in Slovenci iz vseh krajev, s Koroškega, Kranjskega, Štajerskega in Hrvatskega in se zberó pod poveljnikom Ernstrom. Slovencev je bilo 12.000, Turkov nad 20.000. Prične se huda bitka. Zdaj zmagujejo Slovenci, zdaj Turki. V silnem bojnem metežu pade raz konja vojvoda Ernst; zvesti Slovenci ga rešijo, da ne pride sovražnikom v roke. Srdito planejo sedaj v boj Slovenci in Hrvatje; zlasti hrabro se obnaša vodja Hrvatov, Frankopan, ki s sabljo zadene turškega poveljnika, Ahmet-Bega, in s tem bitko odloči. Turki se ne morejo več bra-

niti ; 16.000 jih ostane mrtvih na bojišču, druge 4000 pa pobijejo Radgonci in okoličani.

Tako so naši pradedje v bitki pri Radgoni popolnoma premagali Turke. Rešili so pa v njej grozovite turške sužnjosti tudi svojega vladarja Ernsta, ki so ga prav iskreno spoštovali in ljubili. Pa tudi Ernst je večkrat pokazal, da so mu Slovenci posebno pri srcu. Tako n. pr. je šel na Gospasvetsko polje pod Krnsko goro, kjer mu je po znanem prelejem slovenskem običaju potrdil zbrani narod vladarsko oblast. Leta 1418. je ustanovil tudi v Ljubljani javno šolo.

Prav skrbno je odgojeval Ernst svoja sinova, Albrehta in Friderika, poznejšega rimsko-nemškega cesarja in ustanovnika ljubljanske škofije. Albreht je bil vesel, živahen deček ; Friderik je pa že v mladosti kazal, da bode kdaj resnoben mož. Nekega dne ukaže vojvoda Ernst napolniti več vrečic s srebrnim drobižem. Potem pokliče svoja sinova in ukaže pred njima stresti drobiž na tla. Na to pa reče sinovoma : »Naberita si, kolikor kdo more !« Albreht silno urno zbira drobiž, tlači ga v žepe, potem pa hiti k svojim tovarišem in jim lahkomišljeno razdeli denar. Friderik pa počasi nabira novce : Dobi jih sicer manj, kot njegov brat, toda to, kar si je nabral, zaveže v vrečico in skrbno shrani. Prav veselilo je očeta Ernsta, da je Friderik tako skrben in varčen že v mladosti ; grajal je pa lahkomišljenega Albrehta.

Kakoršna sta se pa sinova pokazala v mladosti, taka sta bila vse svoje življenje. Friderik je kot rimsko-nemški cesar vsako stvar dobro premislil in prevdaril, predno se je odločil za njo. Skrbno in varčno je gospodaril, zato pa je tudi ustanovil mnogo koristnih naprav, ki še poznam rodovom pričajo in bodo pričale o njegovi modrosti. Albreht pa je le prerađ verjel svojim pravim in lažnjivim priateljem, katerim je razdal vse svoje premoženje, tako, da so ga sovrstniki imenovali »zapravljivca«.

Ernst ni učakal slavnega vladanja Friderikovega, tudi ni mogel svariti lahkomišljenega Albrehta, ker je umrl, predno sta dorasla sinova. Pokopan je v samostanski cerkvi v Rein blizu Gradca.

V o j a k i .

Grač ni tá-le četa plaha,
Kí koraka v svet srčnó,
Glej, kako se vendar baha,
Vsakemu žarí oko.
Kómu všeč ni ta postava,
Ta srčnost in ta oprava,
Kje jej tekmeč je jednak?
Vodje Tončka glas je tak :
„Le pokonci, drugi, glavo !

Mirko, dvigni v zrak zastavo,
Da nad nami zavihrá;
Bobnar pa naj ropotá.
To se zdi mi po vojaški,
To mi godi, prav tako je,
Da dečaki danes vaški
Radostimo se po svoje.
Meč naj služi v krepko bran,
Komur je premalo dlan ;

Puška naša pa odloči,
Kadar boja dan napoči,
Kaj premore mlada kri,
Kadar v žilah nam vskipi.

Torej le naprej, vojaki,
Oj, junaki, korenjaki —
Vse pod mečem mora pasti,
Kar protivi se oblasti!"

V. R.

Ptičar.

(Povest. — Piše Basnigoj.)

VI.

Takrat, ko sta bila dogovorjena Tonček in Cene, da gresta gledat kobilarje, šel je zares Cene proti logu. Ali kar gredé mu pride v glavo muha: Kaj, ko bi Tončka zvodil za nos? Ta misel je bila porednemu Cenetu všeč in jo je izvel. Skril se je v logu in z daleč opazoval Tončka. Dobro je slišal, kako ga je klical in mu žvižgal. Videl je, kako je bil Tonček nemiren; ali Cene se mu je smejal v pest.

Ko Tonček odide iz loga, pride iz skrivališča tudi Cene ter gledajoč za Tončkom premišljuje, kam bi krenil. »V goro proti planini. Morda dobim kako veverično gnezdo.« Takoj se je zasukal in jo mahnil po stezi, ki vodi iz loga čez majčken hribček v goro. Ko je Cene prišel čez grič, ni se več menil za stezo. Pri poti ni gnezdz. Zato je zavil v gozd in lezel in se plazil po gošči. Stikal je po grmovju, plezal po smerekah, segal v dupla in žvižgal ter oponašal ptiče, da bi usledil kako gnezdo. Ali danes je bila vsa njegova premenost zastonj. Gnezda so bila z večine vsa prazna, ker ptiči so že izleteli. Zato ga je še bolj jezilo in ves strasten je plezal višje in višje, dokler ni dospel vrh gore. Tedaj je bil pa že silno truden. Sedel je pod mecesen, da bi se oddahnil. Pa ni dolgo sedel in je zadremal. Dremal je in dremal, dokler ni zdrsnil po mecesnovem deblu in legel na tla ter trdo zaspal. Zbudil se je še-le, ko se je že zmračilo in so se na nebu prižigale prve zvezde. Tedaj se je Cene prestrašil in si mel oči ter debelo gledal, kje je prav za prav. Hitro je splezal na mecesen, da bi pogledal, na katero stran mu je iti, da bo prej na planini. Ali že je bilo toliko temno, da ni vedel prav za gotovo, ali gre na pravo stran, ali ne. Začelo ga je skrbeti. Osrečeval se je s tem, da mora priti v dolino, če gre vedno nizdol. Dolina mu je bila dobro znana. Iz nje bi lahko prišel tudi po noči na planino, ali pa domov. Cene je hodil in hodil, a gozda ni bilo ne konca ne kraja. Srce mu je utripalo čedalje nemirneje, po ušesih mu je šumelo, in pot mu je lil po obrazu. Včasih je malo postal in poslušal, ali ne bi slišal zvoncev s planine. Ker je bilo vse tiho, drvil je zopet dalje. Nič več ni gledal, kje je redkejše grmovje. Nič več se ni ogibal robidovja in trnja, ki ga je praskalo in mu trgalo obleko. Drl je brez premisleka vedno dalje in dalje. Pogosto se je izpod taknil in padel. Ali naglo je vselej vstal in hitel naprej. Toda, ker ni bilo

konca neznanega grmovja, pričel je klicati na ves glas. Zagnal je jok, in jokal in vpil je, da je bil kmalu zmolkel. — V tem je priplaval mesec na nebo in razsvetlil temno goščo, da ni bila več tako grozna. Svetloba je dala Cenetu zopet nekoliko poguma in razuma. Zbral je vso pamet in tako spoznal, da nočoj ne pride iz gozda. Gotovo se je zmotil in zašel. Zato mu bo treba počakati dne. Poišče si torej v grmu zavetje in se stisne pod goste veje. Toda očesa ni zatisnil ne za trenutek. Vsak šum ga je tako prestrašil, da je zatrepetal kot trepetlika. Če je zajček priskakal mimo njega, križal se je in molil, kakor morda še nikoli. Nad njim je frfotala uharica in klicala: »Uhu, te — vjem!« In tedaj je prikipela groza do vrha. Cenetu se je zdelo, da prihajajo vsi ptiči in se zbirajo nad njim, da se maščujejo za vse, kar jim je bil storil žalega. Pokleknil je in molil še bolj goreče ter zatrdno sklenil, da se ne pritakne nobenega gnezda. Vzбудilo se je v njem kesanje in žal mu je bilo, da ni slušal učitelja in se ni menil za materino svarjenje.

Noč se je vlekla kakor večnost. Ob prvem svitu je vstal Cene in šel dalje po gozdu, da bi vendar kmalu prišel do ljudij. Slabosti so ga obhajale. Ali strah in skrb sta mu dajala moči, da je šel naglo dalje. Proti poldnevu pride iz gozda na zeleno senožet. Pod njo je stalo prostorno poslopje in dim se je v mirnih oblačkih dvigal iz dimnika. Cenetu je odleglo. Prišel je k ljudem. Strahoma je stopil v hišo. Družina je bila zbrana ob mizi in čakala južine. Cene pové, kaj in kako se mu je zgodilo, ter vpraša, kje da je. Zvedel je, da je zašel na Koroško in da od tam ne more sam nazaj, ker je steza premalo shojena. Zato lahko vnovič zaide. Gospodar je bil dober mož. Zato mu ponudi, naj služi pri njem toliko časa, da pride kdo, ki je vajen poti in ta ga povede nazaj. Cene je bil zadovoljen in takoj je prisodel k mizi ter hlastno zajemal z drugimi vred.

Popoldne je pa Cene že služil. Gospodar ga je najel, da je pasel ovce in koze. Toda marljivi gospodar ni hotel, da bi bil Cene pasel le ovce in koze in poleg tega tudi — lenobo. Zato ga je vsak večer učil, kako se pletejo košare in mu naročil, da je rezal protje in šibice na paši ter jih nosil domov. Ker je bil Cene dobre glave, navadil se je hitro pletenja in potem je kar sam na paši spletal jerbase in košarice. V kobaljo stare velike vrbe je splezal in sukal trte in protje, kakor star košar. Koze in ovce so se pa pasle po okolici. Včasih ga je prišla tudi katera pogledat ter je obrnila zvezdavo oči na vrbo, kakor bi ji ne šlo v rogato glavo, kaj da vije in suče njen pastir. — Res, da Cenetovi izdelki s početka niso bili kaj lični, ali za domačo rabo so bili dobri.

Tako se je Cene kmalu privadil nove službe in kar nič več ni povpraševal, kdaj pride kdo, da ga povede domov. Gospodar je poizvedal, kako in kaj je doma, da bo treba sporočiti, da ga ne bodo iskali in žalovali. Ali Cene se je izgovarjal, da ni treba; češ, mati me ne bodo mnogo iskali in žalovali. Saj me pred tudi niso, ko me ni bilo po več dnij domov s planine. Tako je tolažil Cene sebe in druge. Ali motil se je. On ni poznal materinega srca, katero je krvavelo in žalovalo po izgubljenem sinu, da je revica vidno hiral.

Ljudje so kar jednoglasno govorili: Še pod zemljo jo bo spravila ta žalost. Koliko veselje bi bilo za ubogo ženo, ko bi vedela, da njen sin živi in da se je celo poboljšal! Zakaj Cene zares ni hotel biti več ptičar. Izkušnjava

se ga je še lotila časih, ali spomnil se je vselej tiste grozne noči v gozdu in sklepa, ki ga je tedaj storil, ter je vselej srečno premagal tako izkušnjava.

Mora že tako biti na svetu, da ni nesreče brez sreče.

(Konec prih.)

Vprašanje.

Ljubezni poln je pogled tvoj,
Pa reci, sinek, biser moj,
Pa reci, kaj bi ti počel,
Če mamko tebi kdo bi vzpel,
Če mamko z rojem divjih čet
Odvel bi kdo med daljni svet?"

„Za njim črez vse bi šel goré,
Za njim črez vse bi šel vodé,
In ko bi v dno zemlje se skril,
Za njim bi dan na dan vpil.“
„Ljubezni poln je pogled tvoj,
Pa reci, sinek, biser moj,

Pa reci, kaj bi ti počel,
Ko mater bi ti grob objel,
In ko bi žena bela — smrt
Zavila jo v mrtvaški prt?
Odgovora besedam ni,
Otira sinek si oči . . .

Gregor Gornik.

Šopek.

Cvetke trga Zorka mala,
Cvetke trga po livadi.
Peva, vriska, teka, skače,
Pa priskače do potoka.
Dolgo tam utrga bilko,
Ž njo povije pestri šopek
In ga bistrim valčkom kaže,
Kaže ga in beseduje:
„Glejte, valčki, cvetke krasne,
Cvetke krasne, šopek pestri.
Kaj bi dali valčki bistri,
Valčki bistri, srebropeni,
Da podarim vam ta šopek?“

Zavrvrajo valčki bistri:

„Ribice ti damo zlate,
Kar pod nami jih vzigrava,
Če podariš nam cvetice,
Dete rosno, dete mlado.“

„Cvetek teh vam ne podarim,
Valčki bistri, srebropeni.“

Le imejte, ribce, svoje,
Ribce zlate, urne gibke.
Šopek ta na grob ponesem
Mamki rajni, mamki dobri,
Da se spomni svoje Zorke,
Zorke svoje, Zorke male.“
Pribuči pa roj bučelic,
Sede deklici na šopek. —
Zatrepeče dete nežno,
V strugo pade pestri šopek,
V strugo pade in odplöve
Z valčki dalje in izgine.
Zavrvrajo valčki bistri:
„Dete rosno, dete mlado,
Kakor šopek ti ubegne
Čas mladosti, čas radosti,
In privede te tja gori
K mamki rajni, mamki dobri.“

Soški.

Prav ti je!

(I. Štrukelj.)

Komaj so vstali ilovški otroci, pa so že gnali tak vrišč, da ga je bila polna vsa ilovica, dasi je štela celih petnajst hiš. No, pa tudi ni bila majhna reč, zaradi katere so imeli toliko opraviti. Da je bilo nekaj posebnega, priča že to, ker so zložili celo dve vrstici zabavljive pesmi, katero so kričeč ponavljali ter se ji smejali. Skovali so ti-le vrstici:

»Podgornikov Luka
Pa nima klobuka!«

»Pač ga bo grizlo!«

»To bo gledal!«

»Prav mu je!«

»Skupil jo je, skupil, da jo bo pomnil!«

»Ali smo mu jo tudi zagodli! Vsak otrok se bo brž naučil: Podgornikov Luka — pa nima klobuka! Ha — ha!«

Taki-le in še porednejši so bili pomenki ilovških bosopetnikov, ko sta se jim posrečili dve vrstici nove pesmi. Pa pri teh dveh vrsticah je tudi ostalo; dalje kar ni šlo, pa ni hotelo iti.

Podgornikovega Luka so pa vendar-le zjezili. In kaj bi ga ne? Le pomislite! Kakor sitne muhe so tekali okrog Podgornikovega doma otroci in vsak je nagajal: »Podgornikov Luka — pa nima klobuka!«

Kaj čuda torej, če Luka tisto jutro še zajutrekovati ni maral. »Le jej, pa je; kaj bi se repenčil in gledal, kakor jelen v praprot«, karali so ga mati. »Klobuk boš že danes našel, pa bo vse dobro.«

Toda Luka le ni hotel z drugimi zajemati, temveč premišljeval je prejšnji večer in nejevoljen je bil sam nad seboj. Kaj se je pa pripetilo poprejšnji večer? Brž zveste.

Podgornikov Luka, jednajstletni nagajivec, je šel popoldne pred tem jutrom z nekaterimi vaškimi otroci na senožete po cvetice, ki so jih potrebovali za praznik sv. Rešnjega Telesa, da bi z njimi okrasili slavolok med mlajema. Domov gredé je pa stekel pred drugimi — delala se je že noč — ter se jim skril ob stezi v visoko rž, da bi jih strašil. Toda oni so se obojavljali in hodli počasi (kakor je pač navada takih tičkov), Podgornikov je pa tačas sladko zaspal v rži. Davno so že odšli otroci mimo spečega strahu v rži, seveda nevede zanj, toda Podgornikov je še vedno »dreto vlekel.« Ko ga pa le ni bilo domov, dasi je bila že temna noč, jeli so domači povpraševati pri sosedih, kje bi bil Luka. Ali vsi otroci, ki so bili na senožetih, trdili so, da je šel dobršno četrte ure pred njimi domov. »Kje neki tiči?« ugibali so mati že v skrbeh.

Prav ta čas je pa tudi Luka premišljeval, kje je prav za prav. Zbudil se je namreč v rži, hitro skočil po koncu ter iskal steze. Pa kakor je že zaspan človek, ni je mogel najti, čeprav je že veliko rži pohodil. Še-le luči po hišah v Ilovici so mu povedale, kam naj se drži, da pride do ljudij. Na posled vendar dospe na pravo, dobro mu znano pot, toda sedaj še-le opazi, da klobuka nima. In ta trenutek se mu je godilo nekako podobno, kakor tistem Tomažu, o katerem pojó: »Naprej ne vem, nazaj ne smem.« Luka pa domov ni smel brez klobuka, nazaj ni vedel, kje bi ga dobil. Toda bolje je iti domov brez klobuka, kakor pa tavati po polju v temi. Zato jo je pa tudi Luka pribrisal domov brez klobuka. To je bilo sedaj vprašanj in pozvedovanj, zlasti zaradi pokrivala. Luka je vse povedal, tudi svojo hudomušno namero — kaj pa je hotel drugega? Ali da je vedel, da posluša pod oknom Zdražbin Jakec, brez dvoma bi bil vse utajil ter se kako drugače izrezal iz zadrege. Ko je pa Zdražbin Jakec ujel to novico, zdela se mu je tako imenitna, da jo je nemudoma raznesel po Ilovici, in zato je bila tudi drugo jutro taka reč med vaškim drobižem in tako nagajanje okrog Podgornikove hiše. Pa ne le drugi, ampak celo rojni bratje in sestre Lukove so se norčevali z Luko zaradi izgubljenega klobuka. Kajpak je bila zato brž tožba pred Podgornikovo materjo: Luka se je pritoževal, da ga vsi dražijo, drugi so pa prosili pomoći, ker jih Luka tepe. No, mati so le predobro poznali svoje otroke ter tudi to-le modro zinili: »Nič drugega ne bom storila, kakor zvezala vas bom vse skup ter po bregu zavalila, pa bo zmiraj najporednejši na vrhu.« To je pomagalo; zakaj, če bi bili mati res storili to, kar so pretili, pokazala bi se bila pravica: vsak nekaj so bili krivi in vsak nekaj časa bi bil vrhnji, ko bi se valili po bregu navzdol. Toda do tega ni prišlo.

Čez pol ure je prijokal Luka vnovič k materi. Iskal je namreč klobuk, pa pri tem zopet pomečkal precej rži ter bil zato tepen. Sosed Lovrač pa

nima lahke roke — zato nove solze. »Prav ti je!« dejali so mati, »drugič bodi pa pametnejši!« »Jedenkrat sem strašil«, pa je sklepal Luka, »a ne bom nikdar več.« Potem si je obriral solze in skušal pozabiti svojo nezgodo. In še tisti dan je z drugimi vred vesel prepeval: Podgornikov Luka — pa nima klobuka!

Saj ga res ni imel do žetve, še-le takrat so ga našle žanjice ter ga mudale z besedami:

»Podgornikov Lukec
Pa ima klobukec.«

Poznate vrtec . . . ?

Poznam jaz vrtec skrit,
Ki ograjen je varno;
V njem sije solnca svit,
Ko je drugod viharno.

Obdelane skrbnó
V tem vrtcu so gredice.
Nebeške v njem cvetó
In vonjajo cvetlice.

Najlepši cvet stoji
Na sredi vrtca tega:
Kot drugih kralj se zdi,
Vse njega duh presega.

Zaliva ga vrtnar
In h kolčku privezuje.
In kot najdražja stvar
Ga ljubi in neguje.

Poznate vrtec ta,
Poznate cvet, vrtnarja?
Nedolžnost — cvet srca
In angeljčka čuvarja?

Naum.

Naša šola.

(Mladostni spomini; spisal Dobráveč.)

(Dalje.)

Kmalu potem je bila Svečnica. Vsi smo šli z gorečimi svečicami okoli cerkve v slovesnem sprevodu. Za nami sta prepevala duhovnik in učitelj latinske molitve. Zunaj je bilo mrzlo, in ročno smo zginili zopet v cerkev. Baličev Lojze je bil bolj spredaj, takoj za njim pa Rogljev Vladko. Okoli cerkve so nam svečice ugasnile, zato smo hiteli pred oltarjem zopet prižigati. Kdo bi se čudil, če nam v gnječi ni šlo vse po sreči? Rogljev Vladko je prižgal pri Lojzetu in ga nehote opekel s tekočim voskom po ušesu. Lojze se je kar stisnil v klopčič, tako ga je speklo; Vladko je zabil, da je v cerkvi, in sunil Baličevega jezno v hrbet. Prav tisti čas sta stopala učitelj in duhovnik zopet mimo nas pred oltar. Gospod Brne je videl Vladkovo početje, a tudi Vladko je videl njegov pogled. Takoj si je bil svest, da ne bo dobro.

Še tisto popoldne smo se menili, da Vladku gotovo ne odide črna tablica. Tudi njemu se je zdele, da ne bo drugače, in pripovedoval nam je s tiho zadovoljnostjo, da je vsaj to dobro, ker njegov oče ne vedo o vsem skupaj ničesar. Čudno se nam je zdele, da bi ta dan ne bilo očeta župana pri maši, a Vladko se je hvalil, da vé za gotovo. Bal se je samo še črne table.

In res, ni se je bal zastonj.

Drugi dan opoldne je stopal Vladko domov s tablico okoli vratu. Na njej je bilo zapisano: »Vladimir Rogelj. Spoštuj cerkev! Ne zaničuj tovarišev!« Častno stražo sva tedaj opravljala Baličev Lojze in jaz. Kolikor bližje smo bili njegovega doma, toliko počasneje je stopal Vladko.

Lojzeta je pogledal po strani in rekel: »Moj oče ne vedó ničesar o tem; če pa prinesem črno tablico domov, predla mi bo huda. Jaz bi jo rad spravil med knjige. Ni treba menda praviti, da sva midva takoj umela Vladkovo prošnjo. Meni se je še nekoliko kadilo od onega dné, ko je stopal Vladko tako strašno ponosno poleg nesrečnega Lojzeta, ko je prvič nosil ono črno nadlogo in jo je hotel skriti pod jopič. No, pa mislil sem si: poslej je preteklo mnogo vode in pojedlo se mnogo kruha. Vladku se pa danes slaba piše za kosilo. Njegov oče v takih rečeh niso poznali prizanesljivosti. Že sem hotel reči, naj le skrije tablico, češ: saj smo skoro pred vратi njegovega doma, ko se oglasi Lojze, rekoč: »Vladko, daj sem tablico!«

Rad in molčé je snel Vladko neljubo breme z vrata ter je dal Lojzetu. Hvaležno ga je pogledal, rekel mu ni pa ničesar. Tako smo grešili vsi trije. Molčali smo in se bali pogledati drug druzega. Ko smo bili pa pred vratimi Rogljeve hiše, pravi Vladko: »Z Bogom!« potem Lojze: »Z Bogom!« Hotel sem reči še jaz, pa ni bilo časa. Vrata se odpró in na prag stopijo naglo — oče Rogelj! Grdo so pogledali Vladka ter ostro premerili tudi naju. »Kaj si dal Lojzetu?« zagrmelo je nad Vladkom in takoj smo bili vsi jednakih mislij, da namreč ne bo kazalo skrivati ravno kar storjenega pregreška! Vladko je povedal vse.

»Tako!« čudijo se oče Rogelj, »pa zadnjič, ali se še spominjaš, kako trdosrčen si bil ti do Lojzeta. In oni dan je bil Lojze nedolžen, le primerila se mu je nesreča. Ti si pa njega sunil prav nalašč. Ne misli, da te nisem videl, ti malopridnež ti! — Le brž notri k nam vsi trije. Čakajte!« Vladku so se tresle hlače, a nama tudi, kaj bi pravil. Toda, hvala Bogu, kmalu je odleglo. Vladko je bil res takoj kaznovan — v kotu je moral stati brez kosila — in žalostno gledati, ko sva midva spravljala v torbici obilna kosa kruha ter stisnila v pest nekoliko drobiža, ki so nam ga dali oče Rogelj: »Pomnita, da sta se pregrešila in da se morajo šolske postave vestnejše izpolnovati, kot sta jih hotela danes vidva svojemu prijatelju na ljubo. Pravi prijatelj je res oni, ki človeka ne zapusti in mu hoče ter želi pomagati iz nesreče; najlepše, najplemenitejše dela pa oni, ki vrača prijatelju dobroto za zlo, in tako si učinil ti, vrli moj Lojze. Veseli me, to je pravo. Z Bogom!«

Še tisto popoldne je vedela vsa naša šola, kaj se je bilo zgodilo. Gospod Brne je strogo opomnil, da se mora nositi črna tablica javno in se ne sme skrivati. Bali smo se, da pride kaj hujega, a vse se je obrnilo na dobro. Duhovnik so pohvalili Lojzetovo početje. Lojzetova mati so se pa jokali samega veselja, ko so jim pravile sosedje, kako dobrosrčen učenec je njih sinko.

Dober mesec pozneje je nesel zlato tablo domov Baličev Lojze in kmalu potem tudi Rogljev Vladko, črna je pa odslej počivala samotno na steni. Nihče se ni več zmenil zanjo, dasi nam je prizadejala toliko skrbi in žalosti.

Verjemite, da nismo bili mi zadnji v naši šoli, ko se je bilo treba oprjeti kake nove »nepotrebnosti«, kakor smo jo imenovali tedaj, a danes vidim, da je bilo vse prav, vse lepo.

E, bili so to časi, bili so lepi časi, škoda, da jih ni več!

II.

Bilo je jedno leto pozneje.

Baličev Lojze, Rogljev Vladko, Ivaničev Janko in jaz smo bili v višjem oddelku. Vrlo smo se držali, to lahko rečem, zakaj Malone vse proste ure smo bili skupaj, igrali skupaj in tudi jaslice smo delali tako, da smo dovršili opravilo najprej pri Baličevih, potem smo šli k Roglju — oče župan so nas prav radi videli posebno tedaj, ko smo se učili skupaj — pozneje smo jih se stavili Ivaničevemu Janku in slednjič se je pričelo delo z nova pri nas. Povedati moram, da nas je tisto leto prav hudo tiščalo za čas vse popoludne pred svetim večerom, in vse nas je po malem pa vedno huje poskrbevalo, kaj bo zvečer v mraku, če zamudim doma »žegen.« Vsakteri izmed nas je namreč imel častno nalogu, po domači hiši nositi luč, ko so drugi za nami kadili, kropili in molili po vseh prostorih.

Vendar se je vse razvrstilo o pravem času. Že dolgo let prej — tako so trdili stari ljudje — ni bilo tako lepih jaslic v naši vasi, in mi smo bili ponosni, sila ponosni na svoje delo. Seveda, več očij več vidi in več rok tudi lahko več popravi, kot da bi morale samó jedne oči gledati in jedne roke popravljati. Vsaka glava ima tudi svoj svět.

Nameraval sem povedati nekaj družega.

Ivaničev Janko je bil kmalu potem v veliki zadregi. Minile so božične počitnice in zopet smo se zgrinjali od vseh stranij s knjigami in zvezki pod pazduho kakor čebele v panj proti šoli. Janka ta dan ni bilo z nami. Kakor smo slišali, bil se je nekoliko prehladil, bolela ga je glava, in njegova mati so se bali, da bi se dečku ne pritaknilo še kaj hujšega, zakaj hudo pride raje, kot dobro. Tako so rekli Ivaničeva mati ter Janku napravili posteljico poleg velike lončene peči, kakoršno je imela v mojih dneh sleherna hiša naše vasice. Tudi pri nas doma smo jo imeli, in za ono veliko pečjo z zelenimi pečnicami je bilo tisto mesto, kjer sem zvečer v mraku najraje ostajal s pokojnim dedom ter ga poslušal z očmi in ušesi, ko mi je pripovedoval razne dogodbe in pravljice iz domačih krajev. Kakor pri nas, deli smo se tudi pri Ivaničevih radi okolu peči v zimskem času, in zato moramo reči, da Janku ni bilo krvice za pečjo, dasi je bil na postelji. Dobro smo namreč vedeli vsi, da fantku to ni posebno ljubo, veliko raje bi se bil po dnevi splazil vsaj v kuhinjo na ognjišče. »Le pouri se, le pouri, Janko! Jutri bodeš zopet zdrav!« rekli so mu mati, in mater je treba ubogati, to je stara resnica. To je bila tudi Janku sreča in sicer na dve strani: prvič zato, ker je res ozdravel, da je že drugi dan pripihal v šolo, drugič pa v tem, da mu je to pomagalo iz velike zadrege, v katero ga je bil po krivici spravil Lenčkov pastir Andrejec.

Ta dečko nam je bil v naši vasi prava uganka. K nam ga je bil prinesel še lanski sv. Jurij, to se pravi, prišel je in se zmenil za pašo pri Lenčku Mnogo več nismo vedeli o njem kot to, da je doma nekje tam gori v tolminskih hribih. Pošteno je služil in debelo lagal vsakomur, da mu je le hotel verjeti. V tem je bil res mojster. Nasprotno je pa njegovo veljavvo v naših očeh pomanjšalo posebno to, da ni znal ne brati, ne pisati. To ga je ponižalo v naših mislih toliko, da smo ga imeli samo za pol človeka, kar seveda ni bilo prav; po drugi strani smo se pa čudili, da on vé toliko resničnih in neresničnih stvarij, česar nismo vedeli mi, ki smo znali brati in pisati.

Ker je bil starejši od nas, polajšali so mu tudi hojo v šolo tako, da je pogledal samo dva poldneva v tednu vanjo. Dogajalo se je to samo tiste dni, ko je bil krščanski nauk. Ono uro, prej ali potem, je prebil, kakor je mogel. Navadno je poslušal, ali pa, — če smo računali na pamet, pomagal nam računati. Dobro se mu je zdelo, če je rekel gospod Brne, da zna ročno reševati račune.

In prav tisti dan je bil zopet krščanski nauk, ko je ozdravel Janko ter se vrnil v šolo.

»Zakaj te ni bilo včeraj?« vpraša ga gospod učitelj, ki je rad iz vsacega poiskal laž in resnico.

»Bolan sem bil,« dé Janko ponižno. »Glava me je bolela pa kašljal sem in ležal ves dan.«

»Kašlj se ne ozdravi tako brž,« reče gospod Brne in pogleda Janku ostreje v oči. Vsi smo vedeli, da Janko govori resnico, kakor resnično je prinesel danes še s saboj včerajšnji kašlj. Tudi se je hotel tako izgovoriti. Ondaj pa se dvigne tam v zadnji klopi roka in dva prsta. Lenčkov pastir je hotel nekaj povedati. Prašan, kaj bi rad, izpregovoroi:

»Janko je bil včeraj zunaj.«

»Kje si ga videl?«

»Med šolskim časom popoludne je šel h. Baličevim.«

»Tako, Janko, ti lažeš?« pokara ga gospod učitelj.

»Ni res, bil sem v postelji; pastir laže. Morda je videl koga druga.«

»Koga druga bi videl tedaj, ko so bili vsi drugi v šoli, ti sam pa doma?« — Janko, dasi nedolžen, ni vedel naprej ne nazaj. Ako bi kaj pomagalo, vsi bi se bili potegnili zanj, toda šola je skoraj kakor cerkev, kjer ni, da bi drug drugemu skušal priti na konec jezika. (Dalje prihodnje.)

Perica.

Grom bobní in blisk se vžiga —
Pridne deklice, hitíte,
Da pod streho pred nevihto,
Pred nalivom priběžite!

Čujte! zvon se že oglaša;
K Bogu vse molite vroče,
Da odvrne vso nesrečo,
Da ne pošlje strašne toče.

„Kaj mi grom in blisk je mari!“
Jedna izmed deklič dej.
„Ne bojim nebes se temnih,
Ni nevihte najstrašnejše.“

A družice jo svarijo:
„Ne govôri, dèkle tacih!
Tudi záte strašne strele
V temnih Bog imá oblachih.“

Za svarjenje ne menéč se
Pésem deklica zapoje,
S petjem pa v molitvi verní
Še družice moti svoje.

Kar presvitlo se zablisne —
Tresk! udari strela, šine
Par korakov od dekleta
Notri v zemlje globočine.

Vsa prestrašena oklene
Dèkle svoje se družice,
Trese se kot trepetlika,
Blédo ji kot zid je lice.

Iz očij ji vrejo sólze,
Iz srca ji vrè molitev,
V hvalo dviga se k Očetu
Za dobrótljivo rešitev.

F. N.

LISTJE IN CVETJE.

U g a n k e.

(Prioběl Gr. Gornik.)

I.

Okusen revežu je s—,
Uho ti mami p—,
Ob krsti čuješ j—,
Na lov odnašaš l—.

2.

„U“ ti v letu dan pomenja,
Ko za njim se „o“ pričenja.

3.

Beseda znači letni čas,
A predrugači ji naglas,
Na hip dobiš drevo.
Ugani, kaj je to?

(Odgonetke ugank v prihodnjem listu.)

Odgonetka ugank v 6. številki:
Zastava — zastavica.

Rešitev rebusa v 6. »Vrtčevem« listu:

Kristali so rastline in živali,
V podobah menjajočih se kazali,
I zakonitost je povsod velika,
Življenja polna vsaka je oblika;
Saj delo božje je moči,
Ki misli, stvari, vse živi. (Schödler.)

Prav so ga rešili: Evgen in Ana Vavken, učenca v Cerkljah; Tonček Šlamberger v Ljutomeru.

Kdo vé?

9. Kateri znameniti pojavi v življenju bi se še dali razjasniti po istem pravilu, kakor 8. vprašanje o črnilu in škropilu?

10. Kako se loči hoja od smereke?

Odgovor na vprašanji v zadnjem listu:

7. Dokazano je, da so vsa telesa lukanjičasta, nekatera bolj, nekatera manj. S primerno pripravo se dá celo skozi opoko luč upihniti. Prenavljanje zraka se tedaj najbolje vrši skozi stene (zidane ali lesene). Ako so pa stene vlažne, napolnjene so luknjice z mokroto in zrak se ne more izmenjavati. Seveda mokrota pospešuje tudi še razne kemične spremembe, ki so večkrat zelo škodljive zdravju.

8. Tu velja znani zakon iz fizike, ki se zove »vstrajnost« in se najkrajše opiše morda tako-le: Vse reči, katere stojé, stale bi vedno na istem mestu, ko bi jih ne premaknila nobena sila; kar pa se že premika ali gré, gibalo bi se brez konca in kraja, in sicer v isto mer in z isto hitrostjo, ko bi ne bilo nikakoršnega zadržka. Ko zamahneš s peresom, hiti črnilo, ki je na koncu peresa, v isto mer in z isto naglostjo kakor pero, in ko pero hipoma ustaviš, se črnilo ne zmeni za to, marveč hiti še dalje tako kakor poprej in — skoči raz pero! Isto tako si lahko pojasniš škroljenje z vencico ali škropilnikom.

Nove knjige in listi.

Knjižnica za mladino. Četrти snopič. **Dragoljubel.** Zbirka pripovedek, pravljic, basnj, smešnic itd. — Vsebina temu snopiču je že dovolj označena. Morda bi bilo še pristaviti: »jedne legende«, ki pa nam ni kaj po godu, kajti če se tudi o Kristusu piše legenda, vendar se ne sme reči, da bi ne vedel, ali mu je iti na desno ali levo,

saj bi bila Kristus in Peter tudi lahko lenuha vprašala za pot, čeravno jima je bila znana. Tudi ni dovolj dostojno opisana »pravična« jeza sv. Petra (»bil je razpaljen od jeze; lice mu je gorelo, iz oči so mu švigale iskre«). Pri opisanju svetih oseb in rečij bodimo jako previdni, tudi v bajkah. Smešnico o »stari koklji« bi v mladinski knjigi tudi kazalo izpustiti. Marsikaj je prav dobrega, n. pr. »Bogastro ne primaša sreče«. »Kako bogastvo je dal Bog človeku« itd. Naslov bi moral biti drugačen z ozirom na Tomšičeve knjige istega imena.

Peti snopič: **Sest povestile.** Vse te poveštice se gladko beró in so vse primerne mladini, ki jih bode rada in — upamo — tudi s pridom čitala. V jezikovnem oziru se izdajateljstvo v obče trudi, da skrbno odstranja napake; le semterja še kaj ostane, n. pr. zaželen, »da sem se prezivel« (str. 39, 64), da je prezivila sebe in Svetko« (str. 72) — Gledé »vikanja« še tudi ni doslednosti med nami. Nekateri menijo, naj bi vselej rabili množino, kadar govorimo o častitljivih osebah, drugi pa — kakor je videti ravno v tej knjizici — zahtevajo vedno jednino. Naša misel je ta-le: Preveč množinskih oblik moti slovenskemu slogu lepoto; a vedno tikanje krati dolžno spoštovanje in je v nasprotju s starodavno častitljivo navado slovensko, ki je več vredna kakor marsikatera druga. Hodimo torej sredijo pot in pišimo magari jednino, kadar se govorí o tujih osebah; kadar pa kdo govorí o svojih stariših, duhovnih, učiteljih itd., naj se rabi vselej množina.

Listnica.

Nekaterim pošiljalcem pesniškega blaga. Ker ne moremo vsakomu posebe odgovarjati, tu kratki odgovor. Ni vse za natis, kar pride izpod peresa. »Vrtec« nima le naloge podajati mladini zdravo dušno hrano, podajati jo mora tudi v lepi posodi (obilni). Če je že to pravilo za prozo, velja tembolj za pesniške proizvode. Radi popravimo pesmi, kolikor mogoce, a nekaterje radi povsem nedostatne oblike in malenkostne vsebine niso popravljene vredne. Vrtec ne sme zaostajati za naprekom naše književnosti. — Apostrof dandanašnji nima več mesta v slovenskem pesništvu. — Nikakor ne veljajo rime kot: hišica — jablana; vse cvete — pesnice; srčice — osreči te itd. Marsikdo bi lahko vrlo-mnogo koristil na polju proze, da ne sili sam v vezi pesništvu. Toraj nikdo ne zameri, če se vse ne objavi, kar se nam dopošije, marveč vedi, da ima vsak urednik poleg uredniške mize velikanski — koš. — G. S o š k i: Imate živo domišljajo, le oblika — ta dela preglavice Vam in nam. Nekoli tudi vsebina ni prikladna listu. Gotovo nam pošljete skoraj kaj boljšega. — G. Fr. K l e m e n ī c ī : Srčno radi bi ustregli Vaši želji, a v tej obliki ni mogoče. Pesmi bi morali do cela predelati. Poskusite kaj kratkega, podučnega — pripovedno pesništro dela dobrim pesniškom težkoče. Veselje imate, le moči treba zhubiti in okrepiti. A brez vaje in trude ne gré nikjer. Pozdrav! — Gospica P. R.: O Vaših proizvodih velja isto, kar smo zgoraj povedali. Pesem s 14 kiticami skoraj ne more biti dobra, če jo zloži pričetnik. Poskusite z dvema, tremi — verjemete nam, da boste več dosegli. Nadejmo se, da nam skoraj zopet kaj pošljete. — Drugim pošiljalcem v prihodnjem listu. — V.

„Vrtec“ izhaja 1. dné vsakega meseca in stoji s prilogi vred za vse leto 2 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 30 kr. Upravniki „Vrteča“, sv. Petra cesta št. 6. — Uredništvo sv. Petra cesta št. 76, v Ljubljani.